

DIOKLIJADA JOSIPA ČOBARNIĆA

Josip Čobarnić rođen je god. 1790. u Makarski¹. Srednje obrazovanje i teologiju završio je u Padovi. Kao svećenik živio je i radio u Makarski, Zadru i Splitu. Bio je rektor splitske gimnazije i splitskog muzeja, župnik i kanonik splitske katedrale i prepošt makarske katedrale. Dobro je poznao latinski, bavio se poezijom i arheologijom.² U nastavničkoj službi bio je dobar pedagog, a kao čovjek isticao se humanošću i altruizmom. Umro je 1852. godine. Čobarnić spada među posljednje dalmatinske neolatinske pjesnike. Osim manjih prigodnih pjesama napisao je spjevove *Ecclesia Iadertina*, *Ecclesia Salomitana* i *Martyres Salomitani*. Glavno mu je djelo ep *Dioclias*³, u kojem obrađuje posljednje dane cara Dioklecijana i početak splitske crkve.

O rukopisu Čobarnićeve *Dioklijade* pisao je Miroslav Marković.⁴ Gregorio Zarbarini prepjevao je Čobarnićev ep na talijanski.⁵ O sadržaju *Dioklijade* govori se u predgovoru Čobarnićeva djela: Kad je Dioklecijanova kći Artemija bila ubijena, Anastasije,⁶ njezin prijatelj, dođe iz Rima u Solin, nađe tamo biskupa Petra i bude od njega pokršten. Ep sadrži 2202 stiha, kojima su dane zanimljive bilješke sa sadržajem iz Laktancijeva djela *De mortibus persecutorum*. Osim sadržajno, Dioklijada je interesantna i s metričke strane. U njoj se, naime, izmjenjuju heksametri, elegijski distisi, trohejski tetrametri, jampski trimetri, hendekasilabi, safičke strofe, alkejske strofe i strofa kombinirana od tri glikoneja i jednog ferekrateja.⁷ Od rimskih pjesnika na Čobarnića su uticali osobito Vergilije i Horacije.

¹ Isp. Hrv. encikl. s. v.

² Isp. *Elogio di Mons. Giuseppe Ciobarnich*, Spalato, 1877, str. 34, 41 (napisao Juraj Ipsić).

³ Objavljeno kao prilog časopisa *Bullettino di archeologia e storia dalmata* god. IV (1881), Split.

⁴ *Živa antika*, II 2 (1952), str. 308—309.

⁵ Prvo pjevanje, Zadar, 1887; drugo pjevanje, Split, 1890; treće pjevanje Split, 1902; isp. M. Marković, o. c.

⁶ Prema legendi, Anastasije, solinski mučenik, bio je Dioklecijanov podvornik (cubicularius); isp. Fr. Bulić—Lj. Karaman, *Palača cara Dioklecijana u Splitu*, Zagreb, 1927, str. 45. Fr. Bulić, *Mučenici solinski*, Bogoslovska smotra, 1919, str. 10—11.

⁷ Isp. predgovor *Dioklijade*, str. 6: Quidquid enim historia exponit, hexameter narrat, dum odes vel aliae concinendi species indicant ea quae motus cordis propius attingunt. Hinc polymetrum dicitur carmen

Ovdje ćemo ukratko ogledati Čobarnićevo djelo. Ugledajući se na Vergilija Čobarnić započinje spjev:

Fata cano Dioclis, Roma qui venit ab urbe
Imperium fugiens posito diademate frontis,
Haud procul a longis, privatus, in aede Salonis
Ultima securae perducere tempora vitae.
.....

Galerije, Dioklecijanov „cezar“, bijesni protiv kršćana. Pjesnik u trohejskim tetrametrima⁸ izriče svoje zgražanje:

Verte lumen, verte retro territorumque sol iubar
Ac nefandas pelle scenas, pelle clades horridas (91—92)

Anastasije, Dioklecijanov cubicularius, na nagovor Artemijin⁹ dolazi u Solin. Kao što Eneja na Didoninu dvoru priča o propasti Troje, tako Anastasije solinskom biskupu Petru opisuje događaje u Rimu i zadnje časove cara Dioklecijana.

Artemiju je bila napala neka teška bolest kao kazna za očeva nedjela protiv kršćana. Đakon Ciriak istjeruje iz nje demona i djevojka bude pokrštena. U međuvremenu Dioklecijan se povlači u svoju palaču blizu Solina. Njegovi zamjenici nastavljaju s progonima kršćana. Nije pošteđena ni Artemija:

Quae turpis ira, quis furor teterrimus
Te cogit in sororem atroci cuspide
Saevire, Caesar,¹⁰ omnium dirissime (333—336)

Poslije njena smaknuća zaklinje se Anastasije da će ići njenim stopama

Haec haec impavidus petam.
Nempe, Artemia, te sequar.
Christi miles et inclitus
Ero et sanguine martyr¹¹ (510—513)

Došavši u Solin Anastasije bude pokršten od biskupa Petra. Ovaj stilom Ovidijevih Fasta opisuje postanak Salone (st. 565—588)¹², a zatim alkejskim strofama veliča hrabrost Solinjana i borbi sa Rimljanima:

Et littus horret sanguine, et Adriae
Fluctus stupentis: Iader amabile
Immiscet undis atque trunca
Membra virum galeasque volvit.

⁸ Shema — ◡ — ◡ | — ◡ — ◡ | — ◡ — ◡ | — ◡ —

⁹ Prema legendama, Dioklecijan je imao više žena: Prisku, Serenu, Eleuteriju; dvije kćeri: Valeriju i Artemiju. Isp. Fr. Bulčić, Car Dioklecijan, Zagreb, 1918, str. 12.

¹⁰ Misli se na Maksimina, adoptiranog Dioklecijanova sina. Dioklecijan je, također, bio posinio Galerija davši mu svoju kćer Valeriju za ženu. Maksimin je poslije Dioklecijanove ostavke živio u Rimu kao „cezar“. Metar: jampski trimetar.

¹¹ Kombinacija od tri glikoneja (— ◡ — ◡ ◡ — ◡ —) i jednog ferekrateja (— — — ◡ ◡ — —).

¹² Isp. npr. st. 569—570:

Sic quae vix humilis surgebat Martia Roma
Caede Albae, septem collibus ipsa sedet.

Spomenuvši legendu o dolasku Domnija, prvog solinskog biskupa,¹³ mučenika god. 104, Petar u odužoj elegiji opisuje propast predrimskog Solina veličajući njegovu prošlost. Ovim se svršava prvo pjevanje.

Drugo pjevanje u stvari je opis Dioklecijanove palače, kako su je arheolozi poznavali početkom 19. stoljeća.¹⁴ Ulazeći na Porta aurea, s desne strane bio je ministerium, s lijeve gynaecium, gdje su zarobljene Persijanke tkale:

Quae luxus species recensque pompa
Has angit miseras, premit, famit, fatigat (160—161)¹⁵

Prelazi se zatim na opis carskih odaja (protiron, vestibulum, tablinum, cryptoporticus, triclinia, cubicula i dr.)¹⁶ Sve to Čobarnić opisuje sa mnogo fantazije i poetičnosti; isp. odlomak iz opisa raskošnih jela i zabava:

At saltus scurrae ducunt nymphaeque choreas,
Et tollunt dulces timpana pulsa sonos.
Sternitur ecce dapum satiatum pondere corpus,
Mens rapta ardenti perditur ipsa mero. (347—350)

Ovo pjevanje, koje može biti interesantno za arheologe,¹⁷ završava opisom Jupitrova hrama (mauzoleja) i Peristila.

Posljednji Dioklecijanovi dani opisuju se u trećem pjevanju. U svojoj palači, gdje je odlučio provesti kraj života

Delicias inter, delecta et commoda rerum
Imperii spernens fastus plaususque superbos (1—2)

Dioklecijan ipak ne nalazi mira, ne može spavati, u snu ga muče prikaze umrlih kršćana:

Ecce mihi ante oculos umbrarum sistitur agmen,
Horresco visu: tum maior imagine et ore
Fortius exclamat, Diocles, me, perfide, noscis!
Vestibus indutus sacris sum nomine Caius¹⁸
Lege tua damnor (314—318)

Anastasijs nizom safičkih strofa slavi kršćanske mučenike; isp.

Martyrum salve generosa proles,
Adde mi robus similes ad ausus!
O quater felix valeam referre
Grandia gestu!

¹³ Ovaj *Domnius*, vjerojatno, nije postojao. Isp. Fr. Bulić, *Solinski mučenici*, Bogoslovska smotra, 1919, str. 8.

¹⁴ U razdoblju od god. 1750—1850. podaci o Dioklecijanovoj palači uzimani su od Spona—Whelera ili iz Adama Roberta. Ovaj drugi napisao je „Ruins of the Palace of the Emperor Diocletian at Spalato in Dalmatia“, Londres, 1764. (talijanski prevod Egidi Francesco, 1764). Isp. Fr. Bulić—Lj. Karaman, *Palača cara Dioklecijana u Splitu*, Zagreb 1927, str. 29.

¹⁵ Falečki jedanaesterac (hendekasilabi).

¹⁶ Opisi južnog dijela palače od Adama do najnovijih istraživanja malo odgovaraju stvarnosti. Isp. Fr. Bulić, o. c. str. 102—109.

¹⁷ Isp. Gregorio Zarbarini, *Il palazzo di Diocleziano e il II della Diocliade*, Spalato 1890.

¹⁸ Papa.

Dioklecijanov očaj zbog Maksencijeva poraza pjesnik opisuje jampskim trimetrima, a veselje krščana trohejskim tetrametrima; isp. npr. st. 605—606:

Grux beata, grande signum nobilis victoriae,
Tu levamen dulce cordis, mentium solatio.

Dioklecijan odbija poziv da dode na Licinijev pir¹⁹ u Milano (Insures), počne još više bijesniti i progoniti krščane. Očaj ga, međutim, sve više obuzima. Osobito je uspio Čobarnićev opis Dioklecijanovih zadnjih časova; isp. npr. st. 783—787:

..... convivia spernit
Vitalesque cibos, spernit quodcumque levamen.
Nunc se multa gemens lecto terrave volutat:
Nunc raptare manu muros, nunc tollere grandes
Mugitus fletusque simul: diro igne vorari.²⁰

Mi danas ne znamo tačno kakvom je smrću Dioklecijan umro. Budući da se odrekao prijestola god. 305, a umro god. 313,²¹ živio je u mirovini samo osam godina. Izvore za sadržaj *Dioklijade* navodi sam Čobarnić. To su Laktancije i D. Farlati. Naš se pjesnik, kao arheolog, vjerojatno služio i drugim izvorima, pogotovo u opisivanju Dioklecijanove palače. *Dioklijada* je interesantna i s metričke strane jer se u njoj, kako spomenusmo, izmjenjuje osam različitih vrsta stihova. Josip Čobarnić jedan je od naših posljednjih neolatinskih pjesnika.

Ovih nekoliko redaka zabilježili smo da oživimo sjećanje na Čobarnića i njegovu *Dioklijadu*.²²

Sarajevo.

Ž. Puratić.

ZUSAMMENFASSUNG

Ž. Puratić: DIE „DIOCLIAS“ DES JOSIP ČOBARNIĆ

Der Verfasser des vorliegenden Artikels beschreibt das lateinische Epos des kroatischen Latinisten Josip Čobarnić. Die *Dioclias* ist nicht nur inhaltlich, sondern auch vom metrischen Standpunkt aus interessant, da in ihr verschiedene metrische Formen abwechselnd erscheinen. Ihren Inhalt bilden die letzten Tage des Kaisers Diocletians. Das Epos erschien als Beilage der Zeitschrift *Bulletino di archeologia e storia dalmata*, Jahrgang IV, Split, 1881. Die Inhaltsquellen der *Dioclias* sind Lactantius und D. Farlati. Unter den römischen Dichtern, deren Einfluß auf Čobarnić deutlich erkennbar ist, sind besonders Vergilius und Horatius hervorzuheben.

¹⁹ Licinije je ženio Konstancu, Konstantinovu sestru.

²⁰ Prema Laktanciju, Dioklecijan je umro od gladi i očaja; Eusebije kaže da je D. umro od ludila. Isp. Bulić, *Car Dioklecijan*, Zagreb, 1918, str. 57—59.

²¹ Bulić, o. c. str. 65.

²² Na p. 2. rukopisa *Dioklijade* priljepljen je originalni portret Josipa Čobarnića. Isp. M. Marković, o. c.